

SİVAS'IN KOYULHİSAR İLÇESİ, BAHÇE KÖYÜ'NDE

SARI SALTUK MAKAMI

Sarı Saltuk Sanctuary In Bahçe Village Of Koyulhisar District In Sivas

Abdulkerim DİNÇ¹

Özet

Sarı Saltuk'un makam mezarlarının sayısı her geçen gün artmakta, bu da onun ne kadar önemli bir eren olduğunu ortaya koymaktadır. Başta Anadolu ve Balkanlar olmak üzere birçok ülkede bulunan bu makam mezarları içerisinde ilk defa tespit edilenlerden biri de Sivas ilinin Koyunhisar ilçesi, Bahçe köyü yaylasında bulunmaktadır.

Bahçe köylüleri ile birlikte yöre halkının hemen tamamının önem verdiği bu makam mezarı, sık ziyaret edilen mekânlar arasında bulunmakla birlikte, Ağustos ayının ikinci haftasında daha büyük bir katılımla ziyaret edildiği görülmektedir. Kurbanlar kesilen özel birtakım etkinlikler düzenlenen bu makamla ilgili yöre halkı tarafından birçok rivayet anlatılmaktadır. Sarı Saltuk makam mezarı, Kelkit vadisinin sol tarafında yer alan Bahçe köyünün güney - batısında ve dokuz kilometrelik bir mesafededir Bu makamın bulunduğu zirveye Üç Merek Mezrası ve Delmece yaylasından geçilerek gidilmektedir Tepenin ismi köylüler tarafından "Sarı Saltuk Tepesi" olarak bilinmektedir. Köylüler, makamın etrafında geçmiş zamanlara ait bina temellerinin olduğunu ileri sürmektedirler. Yöre halkının inanmalarına göre Sarı Saltuk, Ahmed Yesevi'nin Anadolu'yu ve Balkanları Müslümanlaştırmak için Horasan'dan gönderdiği erenlerdendir. İnanışa göre, askerleriyle birlikte burada savaşmış ve şehit düşmüştür. Bu makamın etrafında, Sultan Baba ve Erdem Baba makamları da bulunmaktadır. Köylüler Sarı Saltuk için, "Bizim nezdimizde Pir Sultan nasılsa, Hacı Bektaş Veli efendimiz, diğer erenler nasılsa onların bir önünde Sarı Saltuk var... Biz de sürekli bu ziyareti sürdüreceğiz. " demektedirler. Sivas ili, Koyulhisar ilçesi, Bahçe köyünde bulunan Sarı Saltuk Makamı etrafında anlatılanlar ve uygulamalar dikkat çekicidir.

¹ Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, Erzurum/ Türkiye

Abstract:

The sanctuary tombs of Sarı Saltuk increase day by day and this shows the importance of his personality as a Saint. The newly registered tomb in Sivas, among his other sanctuary tombs around Anatolia and the Balkans, is in Bahçe village of Koyulhisar district in Sivas. The tomb is on a hill called Sarı Saltuk. The villagers claim that there are other infra-structures around the tomb. The villagers believe that he is a Saint, a Hero who is sent here by Ahmed Yesevî for Islamization of Anatolia. They also believe that he is in the same rank before Pir Sultan and Hacı Bektas-ı Velî. Around the sanctuary, there are Sultan Baba and Erdem Baba Sanctuaries. This study examines the oral stories and praying practices in Sarı Saltuk Sanctuary in Sivas.

Türk destan kahramanı Sarı Saltuk'un Romanya, Bosna-Hersek, Kosova, Makedonya, Arnavutluk gibi Balkan ülkeleri yatürmında, Türkiye'nin Tunceli, Bursa (İznik), Niğde (Bor), Diyarbakır, İstanbul (Rumeli Feneri), Kırklareli (Babaeski), Manisa (Alaşehir)'da "makam"ları bulunmaktadır.

Sivas ilinin, Koyulhisar ilçesi, Bahçe köyü yaylasında tespit ettiğimiz Sarı Saltuk Makamı/ziyaretgâhı hakkında kaynaklarda hiçbir malûmat bulunmamaktadır.

Bahçe köylüleri tarafından kutsal mekân olarak kabul edilen Sarı Saltuk Makamı, çevre köylülerin de iştirakıyla her yıl Ağustos ayının ikinci haftası ziyaret edilmekte, dualar ile duaz-ı imamlar ve gülbanklar okunmakta; kurbanlar kesilmektedir.

Bahçe Köyü yaylasında bulunan Sarı Saltuk Makamı'nı görmek, Makam etrafında oluşan inanmaları ve ritüelleri tespit etmek üzere 17 Eylül 2013 tarihinde Sivas'tan Koyulhisar'a, Koyulhisar'dan, Tokat yolunu takip ederek, Kelkit vadisinin sol tarafında bulunan Bahçe köyüne vardık.

Sarı Saltuk Makamına, Bahçe köyünün güneybatısında bozuk toprak yolunda dokuz kilometrelik bir mesafeden sonra ulaştık. Makam'ın bulunduğu zirveye giden yol, Üç Merek Mezrası ve Delmece yaylasından geçilmektedir.

Makam'ın bulunduğu zirve, 40*16'52 K - 37*33'36 D koordinatlarında 1670 - 1680 metre yüksekliktedir. Tepenin ismi köylüler ve çevre tarafından "Sarı Saltuk Tepesi" olarak bilinmektedir.

Tam zirvede 60 - 80 cm yükseklikte, taş duvar ile örülü üzeri çalılar ve otlarla kaplanmış iki avlu bulunmaktadır. Doğu tarafındaki avlu 3 - 4 metre boyutlarında, Batı tarafında ve Sarı Saltuk'un kabrinin de bulunduğu inanan avlu 3 - 4.5 metre boyutlarındadır. Avluların doğu tarafında bir istinat duvarı ve selamlama (ritüel) yapılan taş basamaklar bulunmaktadır.

Sarı Saltuk ve şehit alperenlerin medfun olduğuna inanan avluların baş kısımları kuzey yönündedir. Bu durum, İslami defin anlayışına ters gibi görünse de avlular içindeki mezarların konumlarının İslâmi usulde olduğunu düşünebiliriz. Zira avlular birkaç mezar alabilecek boyutlardadır. Üzerleri otlarla ve çalılarla kaplı bulunan avluların mezar yönlerini tespit edebilmek de mümkün değildir. Batı tarafta bulunan ve Sarı Saltuk'un metfun olduğuna inanan avlunun güney kısmında ilginç bir taş bulunmaktadır. Taş üzerine elle yapıldığını düşündüren şekil, çekirdeğe, ana rahmine yahut kadın cinsel organına benzemektedir. Sahanın uzmanları için bu baş taşının dikkate değer olabileceğini düşünmekteyiz.

Kendisiyle görüştüğümüz köylüler, makamın etrafında (önceden) geçmiş zamanlara ait bina temelleri bulunduğunu söylediler. Çok engebeli ve ormanlık bir alanda bulunan Bahçe köyü gibi, Kelkit vadisinde bulunan diğer köyler de tarımdan ziyade hayvancılığa uygun bir arazi yapısına sahiptir. Tarıma uygun olmadığı gibi, olumsuz tabiat şartlarına karşı korumasız olan Sarı Saltuk Tepesi'nde bir yerleşim yerini düşünmek akılcı gelmemektedir. Eğer köylülerin söylediği gibi Makam çevresinde yerleşim yerleri var ise, burada bir manastır külliyesini bulunabileceğini düşünebiliriz.

Sarı Saltuk Makamı, tepenin doğu tarafında bulunan Bahçe ve diğer Alevi köyleri için kutsal kabul edilip ziyaret edilirken; batı tarafında bulunan Doğanşar ilçesinin Sünni köyleri tarafından ziyaret edilmemektedir.

Yöre halkının inanışına göre Sarı Saltuk, Ahmed Yesevi'nin Anadolu'yu ve Balkanları Müslümanlaştırmak için Horasan'dan gönderdiği erenlerdendir. Bir ifadeye göre de, Ahmed Yesevi, Sarı Saltuk'u Lokman Perende ile birlikte Anadolu'ya göndermiştir. Savaşçı kimliği ile Sarı Saltuk bir alp erendir. İnanışa göre, askerleriyle birlikte burada savaşmış ve şehit düşmüştür. Askerlerinin mezarları da Makam'ın etrafındadır.

Etrafta görülebilen bütün tepelerde özellikle Alevi kültürünün hürmet duyduğu velilerin makamları bulunmaktadır. Bunlardan ikisi Sultan Baba ve Bahçe köylülerinin ocağından geldiğine inandıkları Erdem Baba'dır. Bir ifadeye göre, Sarı Saltuk, Erdem Baba ve Sultan Baba kardeşirler. Üçü de birbirine yakın tepelerde şehit düşmüş ve oraya defnedilmişlerdir. İbrahim Gündoğdu, Sarı Saltuk ocağının Erzurum'un Oltu ilçesinde olduğunu ifade etmiştir

Sarı Saltuk, köylüler için Hacı Bektaş, Pir Sultan ne ise aynı değerdedir, hatta öndedir. Bu yüzden Sarı Saltuk'un köylerinin arazisinde bulunması, onlar için daima bir gurur ve övünç kaynağı olmuştur; olmaktadır.

“Sıkıntılı durumlara, hastalıklara karşı, ürünün verimli olması, askerlerinin sağ salim gelmesi... hususlarında hep Sarı Saltuk’a sığınmışlardır ve hep himmet görmüşlerdir.”

Bahçe köylüleri, koruyucuları olduğuna inandıkları Sarı Saltuk Makamı’nı Ağustos ayının ikinci haftası sonu topluca ziyaret etmekte, kurbanlar kesmektedirler. Törenlere başka şehirlerde yaşayan köylüler de katılırlar. Ziyaretin bu tarihe gelmesinin diğer bir özelliği, ziyaretten sonra ekin biçmeye başlanmaktadır. Halk takvimine bağlı bu ritüelin binlerce yıllık bir kültürün devamı olduğu kesindir. Böylece, ürünün bereketli olacağına inanılmaktadır. Bir başka ifadeye göre de, Sarı Saltuk ve askerleri bu dönemde şehit düştükleri için ziyaret yapılır.

Köylülerin ifadesiyle iki kurban vardır: Birincisi, “İsmail Kurbanı” denilen ve İslâm takvimine göre, Kurban Bayramı döneminde kesilen kurbandır. Kurban Bayramı’nda kurban kesme geleneği devam etmesine rağmen son zamanlarda bu ilgi azalmıştır. Ağustos ayının ikinci haftasında Sarı Saltuk Makamı’nda kesilen kurbanlar ise “adak kurbanları”dır. Bir kişinin adağı yok ise, köylünün topluca kestiği kurban katkıda bulunur. Doğum, söz, nişan, evlilik, hastalık, askere gitme... gibi durumlarda adanan kurbanlar, Sarı Saltuk makamına getirilir; kulakları kesilerek kan akıtıldıktan

sonra Ağustos ayının ikinci haftasında Makam'da kurban edilir. Eğer adak kurbanı için Ağustos beklenmeyecekse, kurban Sarı Saltuk'a getirilir; kulağı kesilerek kan akıtılır ve köyde kurban edilir.

Bir köylü: "Biz burada kurban kesmeden harmana, ekin dövmeye, ekin biçmeye başlamayız. Hasat da bereketli olur. Burada ziyaretimizi yaparız. Küskünü, dargını burada barıştırılır" demiştir.

Sarı Saltuk'a dair bilgi veren Lisan Cansever ve Bahçe köyü muhtarı İhsan Topçu, şunları söyledi: "Gelin ve damat ziyaret eder. Askere gidenler kesinlikle ziyaret ederler. Bir kişinin başına bir durum gelmesinde... Hasta olmasında.. Adak adarlar... Ziyaretine giderler; adağını adarlar.. Yani faydasını da görürler. Bütün millet faydasını da görüyor. Tabii inanana var... İnanmayana yok... İnanmışız..."

Lisan Cansever: "Ben 57 yaşındayım. Biz 57 yıldır Sarı Saltuk'u ziyaret ederiz. Şahıs olarak Ahmed Yesevi'den, Lokman Perende'den... Ahmed Yesevi hazretleri, Sarı Saltuk hazretlerini Anadolu'ya İslâmiyeti yaymak için göndermiştir; görevlendirmiştir. Ahmet Yesevi'nin talebesi olan Lokman Perende (Lokman Perende hazretleri benim bildiğim kadarıyla Kırşehir taraflarında yatıyor.) ve Sarı Saltuk.. Daha sonra Hacı Bektaş efendimiz ve enenler Anadolu'ya İslamiyet'i yaymışlardır. Benim bildiğim kadarıyla Sarı Saltuk hazretlerinin bir türbesi bizim köyde var bir de Hozat'ta var. Bizim büyüklerden gördüğümüz bu ananeyi kuşaklardan kuşaklara o ziyaretimi-

zi... Gelini olanlar, askere gidenler; koyunların kulaklarını kanatanlar ziyaret ederler. Diğer zamanlar hariç toplu olarak Ağustos'un ikinci haftası burada kurbanlar kesilir; burada pişirilir ve dağıtılır... Dualar edilir...

“İyi bir İslam düşünürü olduğunu düşünüyorum. Bizim nezdimizde Pir Sultan nasılsa, Hacı Bektaş Veli efendimiz, diğer erenler nasılsa onların bir önünde Sarı Saltuk var... Biz de sürekli bu ziyareti sürdüreceğiz. Çocuklarımız da...”

Çocuklarına Saltuk ya da Saltık yerine köylülere göre söylenişi daha kolay ve yaygın olduğu için Sadık ismini verirler. Meselâ 2012 yılı ziyareti esnasında dünyaya gelen bir çocuğa, Sadık ismi verilmiştir.

İnanışa göre, Sarı Saltuk'a yapılan dilekler mutlaka yerine gelir. Sıkıntıda olanların sıkıntıları gider. Özellikle Bahçe köyü kadınları, geceleri sağ tarafına yatarak yaptıkları dualarda, “Sarı Saltuk, gözünü sevdiğim bizi bekle” diye niyaz eder ve dualarında ismini zikreder; himmet umarlar. Hastalar için Sarı Saltuk'a yapılan dualar, niyazlar mutlaka yerini bulur. Hastalar iyi olur.

Ağustos ayının ikinci hafta sonu yapılan ziyaret şu şekilde gerçekleşir:

“Buraya hayvanlarımızla birlikte geliriz. Hayvanlar türbenin etrafında olurlar; içeriye girmezler. Burada önce Kur'an okunur. Gülbanklar çekilir.

“Makam'ın doğu tarafındaki girişinde, sağ el göğüseye götürülerek “hü erenler” diyerek selâm

verdikten sonra, girişte niyaz yapılır. Buraya ilk gelen avluya girmeden, giriş basamağında yani “cem kapısında” yani Hazreti Ali kapısına niyazı ile girişin eşiğine diz çöker, sağda Hazreti Hasan, solda Hasreti Hüseyin, Hazreti Fatıma eşiğin sahibidir; üstte de Hazreti Ali eşiğin sahibidir. Dört kapıya niyaz edilir. Eşik öpülür niyaz edilir: “Allah rızası için, özüm darda, yüzüm yerde gönlüm sende, kusurum elde Yarabbi, Hazreti Ali, Hazreti Hüseyin türbesine geldim. Onların inancına geldim. Onların soynunu ziyaret edeceğim.” diye dua edilir.

Eşikten sonra makamın baş tarafına (kuzey yönü) gelinir. Makam duvarında diz çökülüp yer ve kuzey taraftaki taş öpülür. Üç ihlas ve bir Fatiha, Yâsin-i şerif okunur. Sonra Kâbe'nin etrafında her bir yön öpülerek dönülür gibi dönülür. Dönme bittikten sonra Kuzey tarafta diz çökülerek dua edilir: “İlahi Yarabbi (3 defa), elimizle, dilimizle, gözümüzle, kulağımızla, cümle azalarımızla yaptığımız günahlardan tövbe ediyoruz. .. (dua devam eder) Bunların şefaatinin üzerimizde hazır ve nazır eyle.

Duadan sonra avluda cem olunur. Gülbanklar, Duaz-ı imamlar (Farsça duwazdah yani oniki, Türkiye duaz olarak geçmiştir. Oniki imamın isimlerinin geçtiği nefes) Eskiden semah çekilirmiş. Şimdilerde olmuyormuş. Cem’lerde Sarı Saltuk’un ismi zikredilir. Onun keşf ü kerâmetinden bahsedilir.

Kesilmiş olan kurbanlardan yemekler yapılır. Birlikte yenilir.

“Burada kurban olduğu zaman dedeler davet edilirdi. Şimdi dedemiz yok. Ananeleri biz kendimiz yapıyoruz.”

Fadik Erdoğan: “Tokatlı birisi, rüyasında Sarı Saltuk’u görmüş ve sağ tarafında su var ondan su, türbeden de taş getireceksin. Burayı hiç görmemiş birisi, türbeyi olduğu gibi görmüş. Geçen yaz kurbanda geldiler ve İstanbul’a su ve taş götürdüler.”

İbrahim Gündoğdu: “On iki, on üç yaşlarımdaydım. Rüyamda, Sarı Saltuk makamındaydım. Sakallı bir adam bana, şimdi evli olduğum eşim için “bu senin kısmetin” dedi. İki kız kardeşim de kızın elini elime verdiler. On yedi yaşında aynı kızla evlendim”

Sarı Saltuk’la ilgili menkıbelerden birisini İbrahim Gündoğdu anlattı: “İskandinav kralı Frederik, bunun sarayına yedi başlı bir ejderha musallat oluyor. Hacı Bektaş da, Sarı Saltuk’a ‘Frederik’i ejderhadan kurtar’ diyor. Erzincan’da türbesi bulunan Kara Donlu Can Baba, İsveç’e gitmeyi arzu ediyor; ancak Hacı Bektaş diyor ki, ‘do-

ğunun emniyetini sen sağlayacaksın. Sen oradan Sarı Saltuk'u gözetleyeceksin.' Sarı Saltuk İsveç'e gidiyor. Bunu fark ediyorlar. Kral, Sarı Saltuk'u çağırıyor ve 'bizi ejderha belâsından kurtar' diyor. Sarı Saltuk da, 'ben sizi kurtarıyorum ama dinime gireceksin' diyor. Kral, 'ben senin dinine inanıyorum' diyor. 'Benden başka bir şey dile' diyor. Sarı Saltuk da: 'bana bir köy, bir belde ver' diyor.

Yedi başlı ejderha elinde tahta kılıç bulunan Sarı Saltuk'a musallat oluyor. Hacı Bektaş, Kara Donlu Can babaya diyor ki, 'Sarı Saltuk'a ulaş, kılıcını çeksin.' Tahta kılıç. Ejderhayı öldürüyor. Şimdi orada iki bin üç bin nüfustan fazla nüfusu olan bir belde vardır. Hâlâ Bektaşi inancını yaşarlar. Oraya hiç kimse dokunmaz. Ne ruslar dokunur, ne Avrupa birliği dokunur, ne İngilizler dokunur. (...) Yedi yerde türbesinin olduğunu iddia ediyorlar.

İlim âleminin dikkatlerine sunduğumuz Sivas ili, Koyulhisar ilçesi, Bahçe köyünde bulunan Sarı Saltuk Makamı etrafında oluşan inanmalar, adetler, anlatılan menkıbeler, her yıl Ağustos ayının ikinci hafta sonu gerçekleştirilen törenler, yeni araştırma ve incelemeler için araştırmacılarını beklemektedir.

KAYNAK KİŞİLER:

İhsan Topçu, 1959 doğumlu, Bahçe köyü muhtarı, ilkokul mezunu, evli, çiftçi.

Lisan Cansever, 1956 doğumlu, Bahçe köylü, ilkokul mezunu, evli, emekli,- halen çalışıyor.

İbrahim Gündoğdu, 1928 doğumlu, Bahçe köylü, ilkokul mezunu, evli.

Döne Topçu, 1964 doğumlu, Bahçe köylü, ilkokul mezunu, ev hanımı, evli.

Fadik Erdoğan, 1958 doğumlu, Bahçe köylü, ilkokul mezunu, ev hanımı, evli.

Mehmet Ali Bulut, 1928 doğumlu, Koyulhisar, Gökdere köylü, ilkokul mezunu, çiftçi, evli

DER ORT DES SARI SALTUK IN BAHÇE KÖY DES BEZIRKS KOY- LUHISAR IN SIVAS

Abdulkerim DİNÇ

Fazit

Die Zahl der Gräber des Sari Saltuk steigt von Tag zu Tag und das beweist, was für ein bedeutender Heiliger er ist. Eines der vielen Gräber, die sich unter anderem in Anatolien und dem Balkan und noch anderen Ländern befinden, ist der zum ersten Mal entdeckte Grab im Hochland Bahçe köyü des Bezirks Koyunhisar in Sivas.

Es ist zu sehen, dass das Grab von den Bewohnern des Dorfes und der Bevölkerung sehr ernst genommen wird und eines der am meisten besuchten Orte ist. Außerdem kann man sehen, dass dieser Ort in der zweiten Augustwoche noch mehr besucht worden ist. Über diesen Ort, in dem Opfer gebracht werden und einige besondere Veranstaltungen gemacht werden, erzählen die Ortsansässigen viele Legenden. Das Sari Saltuk Grab befindet sich im Südwesten des Bahçe Dorfes, welches sich auf der linken Seite des Kelkit Tals befindet und ist neun Kilometer entfernt. An die Spitze dieses Ortes gelangt man durch die Üç Merek Anbaufläche und das Delmece Hochland. Der Name des Hügels wird von den Dorfbewohnern als "Sarı Saltuk tepesi" genannt. Sie behaupten, dass sich um das Grab Grundsteine von Gebäuden aus alter Zeit befinden. Nach dem Glauben der Ortansässigen ist Sari Saltuk ein Heiliger, den Ahmed Yesevi aus Horasan schickte, um Anatolien und den Balkan zu islamisieren. Nach der Legende hat er hier mit seinen Soldaten gekämpft und ist gefallen. Um diesen Ort befinden sich auch die Gräber des Sultan Baba und des Erdem Baba. Die Dorfbewohner sagen für Sari Saltuk: "Wie auch Pir Sultan für uns ist, unser Herr Hadschi Bektasch Veli und andere Heilige für uns sind, so ist vor ihnen Sari Saltuk... wir werden diesen Besuch immer fortführen." Das, was um den Ort Sari Saltuk in Bahçeköyü, des Bezirks Koyulhisar in Sivas erzählt und praktiziert wird, ist interessant.